

թիւն է մատուցել թէ իր բուն հայրենիքում և թէ մանաւանդ այդ հայրենիքից դուրս...

Հայաստանը Փոքր-Ասիայի Շվեյցարիան է... (Եր 14):

Այդ կարծիքն ապացուցանելու համար պ. Բրանդէս թըռուցիկ կերպով մի քանի տեղեկութիւններ է հաղորդում հայազգի զինուորական ու քաղաքական գործիչների մասին և հայկական հին և նոր գրականութիւնից:

Վերջում նա խիստ դատապարտութեան է ենթարկում Գերմանիայի ներկայ քաղաքականութիւնը, «մի բացարձակ ոճրագործութիւն» է անուանում նրա բարեկամութիւնը արիւնքառու թիւրքիայի հետ և եզրափակում է իր խօսքը, ցանկութիւն յայտնելով:

«—Որպէսզի գոնէ գերմանական հասարակութիւնն ինքը պահանջէ իր կառավարութիւնից ապահովութիւն ու ազատութիւն հայ ժողովրդի համար»...

Բարի ցանկութիւն, բայց կարո՞ղ է արդեօք իրականանալ կարծում ենք՝ ոչ:

Ե. Թ.

1. Общественная борьба съ туберкулезомъ въ западной Европѣ и Россіи, А. И. Хатисова.
2. Какъ осуществить идею постройки санаторіи для туберкулезныхъ больныхъ на Кавказѣ, д-ра А. Хатисова.

Պ. Բժ. Ա. Խատիսեանի այդ վերնագիրներով գրած զեկուցումները վերաբերում են տուբերկուլեօզի (բարակացաւի) դէմ մաքառելուն:

Ինչպէս յայտնի է, բարակացաւը ահադին զոհ է տանում մարդկութիւնից, մեռնողների $\frac{1}{7}$ կազմում են բարակացաւով հիւանդները: Եւ ցաւալին այն է, որ մահը բարակացաւից լինում է զլիւսաւորապէս 20—35 տարեկան հասակում: Այդ հիւանդութեան ամենամեծ զոհ տուող նամանաւանդ աշխատաւոր, բանուոր դասակարգն է, որի առողջութիւնից կախուած է ամբողջ ընտանիքների ապրուստը. աշխատաւորի մահովամբողջ ընտանիքը ընկնում է թշուառութեան մէջ: Մինչդեռ այդ սարսափելի ախտը բուժելի է իր սկզբնաւորական շրջանում: Բայց դրա համար հարկաւոր են յայտնի նպաստաւոր պայմաններ՝ թէ սնունդի, թէ օդի և թէ ֆիզիկական և հոգեկան կենցաղի կողմից:

Հիւանդի համար այդպիսի պայմաններ ստեղծելու մէջ է Ապրիլ, 1903.

գտնուում նրա բժշկութեան գրաւականը: Սակայն այդ պայմաններն ստեղծելը մի անհատի, մանաւանդ հիւանդի բանը չէ, այլ պահանջում է հաւաքական ոյժ:

Արեւմտեան Եւրոպայում, առաջի անգամ Անգլիայում 1841 թւականից, սկսեցին հիմնել սանատորիաներ (առողջարաններ), բարակացաւ իհիւանդների համար: Այդ սանատորիաներն ունեն ահագին հասարակական նշանակութիւն, որովհետեւ նրանք իսկ որ կարողանում են դէմ դնել տուբերկուլեոզի բացիւնների տարածման: Այժմ Անգլիայում կան 18 սանատորիաներ բարակացաւի համար, որտեղ կարող են պատսպարուել մօտ 6-7 հազար հիւանդ: Եւ դորա շնորհիւ վերջին 50 տարուայ ընթացքում Անգլիայում մահացութիւնը բարակացաւից պակասել է 24⁰/₀ տղամարդկանց մէջ և 40⁰/₀ կանանց մէջ:

Արեւմտեան Եւրոպայի բոլոր պետութիւններում ամբողջ ընկերութիւններ են կազմուել՝ բարակացաւի դէմ կռելու համար. և կռելու միջոցներից գլխաւորը հէնց սանատորիաներն են ճանաչուած: Բացւում են սանատորիաներ ոչ միայն հարուստ դասակարգի համար, որը միշտ հնարաւորութիւն ունի իր համար ստեղծել նպաստաւոր պայմաններ, այլ, որ գլխաւորն է, և աղքատների համար: Տասնեակ հազարաւոր անգղիական և գերմանական բանուորներ այժմ հնարաւորութիւն ունեն ամսական 4—5 ր.—ով բժշկութիւն գտնել ժողովրդական սանատորիաներում, որոնք կառուցուել են զանազան քաղաքներում, օր. Բերլինում, Լէյպցիգում, Ֆրանկֆուրտում: Մի քանի մեծ գործարաններ (օր. Կրուպպի, Շտումմի) նոյնպէս ունեն սանատորիաներ իրանց բանուորների համար:

Նոյն շարժումը սկսուել է այժմ և Ռուսաստանում: Թէ Ռուսաստանում մեծ կարիք կայ սանատորիաների—դա պարզ է նրանից, որ ամեն տարի Ռուսաստանում մօտ 1/2 միլիոն մարդ մեռնում է բարկացաւից: Մոսկուան և Պետերբուրգը բարակացաւի մահացութեան կողմից բռնում են առաջին տեղը ամբողջ երկրագնդում...

Եւ Մոսկուան այժմ, իր առատաձեռն նուիրատուների շնորհիւ, պատրաստուած է հիմնել մի սանատորիա 500 մարդու համար:

Պ. բժ. խառիսեանը առաջարկում է սանատորիաներ հիմնել Կովկասում եւ, մասնաւորապէս Թիֆլիսում, ուր կլիմայական պայմանները շատ նպաստաւոր են բարակացաւի իհիւանդների համար:

Դրա համար նա մի գոծնական միջոց է ցոյց տալիս: Նա առաջարկում է, որ մի քանի քաղաքական ինքնաւարութիւն-

ներ և մի քանի մեծ հաստատութիւններ և ընկերութիւններ միանան և հաւաքական ոյժերով հիմնեն մի սահմանափակ 100 հոգու համար յայտնի պայմաններով:

Դժբախտաբար մեր քաղաքական ինքնավարութիւններէց հազիւ թէ կարելի լինի այդպիսի քայլեր սպասել, քանի որ նոյնիսկ մեր ամենամեծ քաղաքները (Թիֆլիսը, Բագուէն) իրանց սովորական հիւանդներին անդամ չեն կարողանում բաւարարութիւն տալ: Պէտք է յորդորել, որ հասարակութեան ունեւոր դասակարգը առատ նուիրատուութիւններով իրագործելի դարձնէ այդ վերին աստիճանի անհրաժեշտ ձեռնարկութիւնները:

Բժ. Գ. ՍԱՐԳ.

ՍՏԱՄԲՈՒՔՄԻ ԿՆՏԱՐԸ (ստամբուլի մի քանի հիւանդութիւնները), կազմեց բժ. Վ. Օրթոքսզի. մէկ պատկերով Պետերբուրգ. 1903 թ. գինն է 20 կոպ.

Այդ գրքոյկը ներկայացնում է բժ. Ա. Բուդուղեանի հրատարակութիւնների № 25: Նա կազմուած է հմուտ ձեռքով և ընթերցողին անխոփ գաղափար է տալիս թէ ստամբուլի ֆիզիոլոգիական դործունէութեան և թէ կատարի հիւանդութեան մասին, համեմատելով նրա հետ հեշտութեամբ չփոթւող քաղաքային մի քանի ուրիշ հիւանդութիւնները:

Գրքոյկին կցուած է մի պատկեր, որը ներկայացնում է ստամբուլ, աղիքները, լեարգը և այլն:

Թարգմանութիւնը կատարուած է աջող: Գրքին կցած է բժ. Բուդուղեանի յոռաջաբանը, որի մէջ բարի ցանկութիւն է յայտնուած, որ Թիֆլիսի, Բագուի և ուրիշ քաղաքային վարչութիւններ և հիմնարկութիւններ բանան նորմալ ճաշարաններ, որտեղ աղքատ դասակարգը կարողանար ստանալ լաւ անուշագ. նա նոյնպէս փափագ է յայտնում, որ մեղանում, ինչպէս Պետերբուրգում, հիմք դնուի այնպիսի մի հիմնարկութեան, որտեղից կարելի լինի ստանալ երեխաների համար մաքուր և լաւ կաթ:

Բժ. Գ. ՍԱՐԳ.

ՏՐԱՆՍԻԼ (վարակիշ աշքացաւ), փոխադրեց բժ. Ն. Տէր-Դասալեան, 1902 թ. Ալէքսանդրովսկ, գինն է 3 կոպ.:

Մեղանում բժշկական գիտութիւնը ժողովրդականացնող գրականութիւնը աւելի բախտաւոր է, քան միւս մասնագիտու-